

УДК 339.179

Максименко І. Г.

аспірант кафедри економічної кібернетики та інформаційних систем

Уманський національний університет садівництва

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНЦІЇ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА РИНКУ НАУКОЄМНОЇ ПРОДУКЦІЇ АПК

У статті здійснено теоретичні дослідження наукових підходів щодо визначення сутності економічних категорій «конкуренція» та «конкурентоспроможність».

Надано авторське трактування понять конкурентоспроможності наукоємних підприємств АПК.

Ключові слова: конкуренція, форми конкуренції, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність наукоємних підприємств АПК.

Постановка проблеми. Мінливість економічного середовища в контексті економіки зумовлює розгляд питань, пов'язаних із виникненням основних ознак існування ринку – конкуренції та конкурентоспроможності. Ці явища складають одну з основних тенденцій розвитку ринкового середовища, зокрема й ринку наукоємної продукції АПК.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико–методичні основи дослідження конкурентоспроможності підприємств є предметом уваги багатьох вчених-економістів – В. Андріанова, Ю. Куренкова, В. Попова, В. Сіденка, С. Соколенка, О. Онищенко, М. Маліка, П. Макаренка, Л. Мельника, І. Червена, Л. Євчука, П. Саблука, А. Стельмашука, О. Школьного, О. Шпичака. Значний внесок у розвиток сутності конкурентоспроможності та основ її підвищення внесли Барабась Д. О., Вакуленко А. В., Галелюк М. М., Дубова С. Г., Заїнчковський А. О., Клименко А. В., Кобиляцький Л. С., Семенов А. Г., Стельмашук А. М.,

Хомяков В. І., Швиданенко О. А., Шершньова З. С. та інші. Дослідженням конкурентоспроможності наукоємної продукції та визначенню її складових присвячені праці Г. Тащян [1].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз комплексного дослідження теоретичних основ конкуренції та конкурентоспроможності підприємства; розгляд їх сутності як економічних категорії та введення поняття конкурентоспроможності наукоємних підприємств АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Явище конкуренції складає одну з основних тенденцій розвитку ринкового середовища, зокрема й ринку наукоємної продукції. Наукоємними ринками є ринки продукції, створення та виробництво якої вимагають значної кількості наукових знань, а взаємовідносини учасників (наукових, виробничих, обслуговуючих, комерційних структур) будуються на ринкових правових та економічних засадах [2].

Виділяють дві основні форми конкуренції – зовнішню і внутрішню.

Зовнішня – це конкуренція між виробниками, які пристосовуються до її проявів, коригуючи свою діяльність, виходячи з економічного інтересу. Внутрішня конкуренція між підприємствами АПК – це змагання видів діяльності (потенційних товарів) відносно всіх факторів виробництва, що використовуються в сільському господарстві: землі, праці, капіталу, які оптимально комбінуються самим товаровиробником. Таким чином, вона сприяє оптимальному поєднанню різних видів діяльності, галузей.

Внутрішньогалузева конкуренція у сільському господарстві – це суперництво сільських товаровиробників як за найбільш вигідні умови виробництва і продажу ідентичних або однорідних видів товарів, так і за сфери вкладення капіталу.

В наш час термін «конкурентоспроможність» став все частіше використовуватися в науковій літературі. Проблематика конкурентоспроможності займає одне з центральних місць в економічному аналізі різних видів господарської діяльності різних суб'єктів.

В умовах ринкової економіки стійке положення будь якого підприємства на ринку продукції визначається рівнем його конкурентоспроможності, тобто здатності виробляти та збувати продукцію, яка за ціновими і неціновими характеристиками більш приваблива для споживачів, ніж продукція їх конкурентів [3].

Проблема конкурентоспроможності є визначальною в аграрному розвитку країн світу. Вона має глобальний характер, тому що з однієї сторони, визначає багато аспектів економічної і соціальної політики країн, а з іншої – стосується інтересів всіх їхніх громадян, що виступають у ролі споживачів. Процес формування конкурентоспроможних господарських структур ринкового типу, здатних з максимальною ефективністю використовувати землю та забезпечувати стабільну продовольчу безпеку держави посідає важливе місце в аграрній політиці. Значення конкурентоспроможності підприємств аграрної сфери в мовах сучасної економіки незмінно зростає, набуває більшої необхідності насичення ринку сільськогосподарськими продуктами вітчизняного виробництва, покращення їх якості, розширення асортименту та визначає спроможність країни реалізовувати свою продукцію як усередині так і поза країною [4].

Кожне підприємство, яке виходить на ринок з власною продукцією, намагається досягти переваги над іншими підприємствами, тобто відбувається боротьба фірм на доступних сегментах ринку за обмежений об'єм платоспроможного попиту споживачів [5].

Ознайомлення з науковими працями з питань конкурентоспроможності дозволило зробити висновок про існування дискусій з приводу вибору базового поняття і базового рівня її дослідження. Однозначність поглядів науковців і практиків у цьому питанні дає чітке визначення факторів конкурентоспроможності, вибір та обґрунтування відповідного методичного інструментарію її оцінювання.

Конкурентоспроможність відображає активне використання конкурентного потенціалу підприємства, тобто його здатність випередити

(перемогти) конкурентів як у нинішній час, так і в майбутньому. Важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності фірм, фермерських господарств є ефективне використання ресурсів, кваліфікації та здібностей персоналу, досягнень сучасного менеджменту, інноваційних, інформаційних та фінансових можливостей підприємства, що в сукупності являє собою його потенціал, який повинен бути конкурентоспроможним [6].

Як показали дослідження, не існує загальноприйнятого визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства», думки вчених відносно термінології конкурентоспроможності значно розходяться. Відсутній прийнятний набір показників, який може бути покладений в основу методики визначення конкурентоспроможності підприємства. Більш того, в переважній більшості випадків не вдається встановити фактори, через які в рівній конкурентній боротьбі одні підприємства процвітають, а інші – потерпають від краху. Феномен конкурентоспроможності ще недостатньо вивчений як вітчизняними так і закордонними вченими.

Конкурентоспроможність характеризує показники собівартості, рентабельності продукції, урожайності, дохідності виробництва, продуктивності праці. До них окремі автори додають ще прибутковість, продуктивність, оборотність, ділову активність, ліквідність. Деякі науковці конкурентоспроможність підприємства вбачають у відносній характеристиці, яка відображає ступінь відмінності розвитку певної організації від конкурентів за ступенем задоволення своїми товарами потреб споживачів.

На нашу думку, найбільш суттєвими поняттями (за останнє десятиріччя) конкурентоспроможності підприємств є визначення С. Шевельової як здатність підприємства підтримувати стійкі позиції на ринку, функціонувати прибутково, бути привабливим для інвесторів, заслужити добрий імідж (образ) серед споживачів та різноманітних суб'єктів господарювання та В. Іванюти [14], який вважає, що конкурентоспроможність підприємств – здатність підприємства шляхом запровадження новацій у виробництво продукції або надання послуг

приваблювати споживачів кращими якісними характеристиками виробленої продукції за нижчою ціною; означає наявність відмінностей даного підприємства від підприємств конкурентів за рівнем ефективності господарської діяльності, формами вияву яких є спроможність пристосовуватися до умов економічної кон'юнктури й задовольнити потреби своїми товарами та послугами.

Таблиця 1

Погляди вчених на визначення конкурентоспроможності

Автор	Визначення
А.Демент'єва [7]	Спроможність випереджати інших, використовуючи свої переваги у досягненні поставлених цілей
Б.Карлоф[8]	Здатність забезпечити кращу пропозицію порівняно з конкуруючим підприємством
В.Л.Дікань[9]	Конкурентоспроможність визначає конкурентостійкість підприємства; конкурентоспроможність визначається внутрішніми факторами, а конкурентостійкість – зовнішніми
О.Савчук [10]	Здатність у процесі суперництва досягати кращих результатів в деякій діяльності, сфері функціонування. Конкурентоспроможність підприємства повинна визначатися конкурентоспроможністю окремих видів продукції, яку воно випускає
Р.А.Фатхутдінов [11]	Властивість об'єкта, що характеризує ступінь задоволення конкретної потреби порівняно з кращими аналогічними об'єктами, що представлені на даному ринку
Т.В.Гринько [12]	Здатність підприємства господарювати ефективніше, ніж інші підприємства-конкуренти у визначеному сегменті ринку
А.Ю.Юданов [13]	Здатність підприємства виробляти і реалізовувати конкурентоспроможну продукцію; конкурентоспроможність залежить від загальної ефективності його діяльності і визначається якістю використання ресурсів підприємства
Жан-Жак Ламбен	Спроможність задовольняти потреби покупців повніше, ніж це роблять суперники

Поняття конкурентоспроможності аграрних підприємств набагато складніше і трактується неоднозначно. Досить повно та системно розкривають поняття конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств в своєму визначенні М. Малік та О. Нужна. На їх думку – це здатність суб'єктів економічної діяльності аграрної сфери пристосовуватись до нових умов господарювання використовувати свої конкурентні переваги і перемагати в конкурентній боротьбі на ринках сільськогосподарської

продукції та послуг, максимально ефективно використовувати земельні ресурси, якомога повніше задовольняти потреби покупця шляхом аналізу структури ринку і гнучко реагувати на зміну його кон'юктури. Проте забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств не обмежується використанням тільки земельних ресурсів. Специфіка сільськогосподарського виробництва полягає у значній залежності від погодних умов, природних ресурсів, тривалим циклом виробництва, та ін. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств має характерні особливості пов'язані із: а) специфікою сільського господарства як виду економічної діяльності; б) значним рівнем конкуренції у середовищі сільськогосподарських товаровиробників; в) значною кількістю та різноманітністю виробників (підприємств). У загальному вигляді конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства може бути визначена як його порівняльна перевага стосовно інших підприємств даної галузі усередині країни і за її межами.

На наш погляд, конкурентоспроможність наукоємних підприємств АПК – це не тільки можливість ефективного використання стратегічного науково – інноваційного потенціалу, а також здатність підприємства швидко реагувати на зміни потреб споживачів, здатність до адекватних дій на нововведення конкурентів на ринку наукоємної продукції.

Висновки. Отже в сучасних умовах стрімкого економічного розвитку є доцільним введення нового визначення конкурентоспроможності наукоємних підприємств агропромислового комплексу. Наукоємні підприємства повинні зайняти відповідне унікальне місце на аграрному ринку за рахунок особливого науково потенціалу, інноваційних досягнень та вирізняючись індивідуальною конкурентною перевагою максимально задовольнити потреби споживачів. Результатом подальших досліджень буде розробка системи оціночних параметрів конкурентоспроможності наукоємних підприємств АПК.

Список використаної літератури

1. Безтелесна Л. Механізм забезпечення сталої конкурентоспроможності великого промислового підприємства / Л. Безтелесна, Н. Чигир // Економіст. – 2004. – N 12. – С. 40-44.
2. Володін С. А. Організація наукоємного ринку АПК за системою інноваційного провайдингу / С. А. Володін. – К. : Дія. – 2006. – 96 с.
3. Воронкова А. Е. Концепція управління конкурентоспроможним потенціалом підприємства / А.Е. Воронкова // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 14–17.
4. Горьовий В. П. Конкурентне середовище підприємства / Горьовий В. П. // Вісник аграрної науки. – 2011. – № 8. – С. 63-65.
5. Гринько Т. Фактори конкурентоспроможності підприємств // Держава та регіони. – 2004. – №2. – С. 50–53.
6. Державне регулювання економіки / [Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З.]. – Львів: Українські технології, 199. – 640 с.
7. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства: Навчальний посібник / І. З. Должанський, Загорна Т. О. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
8. Іванюта .В. Ф. Теоретико-методологічні підходи формування конкурентоспроможності / В. Ф. Іванюта // Агроінком – 2008 – № 1-2. – С. 97-101.
9. Макаров В. Л. Наука и высокие технологии в России на рубеже третьего тысячелетия (социально-экономические аспекты развития) / В. Л. Макаров, А. Е. Варшавский. – М. : Наука, 2001. –С. 307-323.
10. Савчук О. Системний підхід до аналізу конкурентоспроможності промислового виробництва // Економіст. – М., 2001. –№12. – С. 58–61.
11. Тациян Г. О. Исследование конкурентоспособности наукоемкой машиностроительной продукции ОАО «Юрмаш» / Г.О. Тациян // Маркетинг в России и за рубежом. – 2004. – №5(43). –С.17-36.

12. Трансформація моделі економіки України / За ред.. В. М. Геєця. – К.: Логос, 1999. – 326 с.
13. Ушакова Н. Н. Инвестирование, финансирование, кредитирование. Стратегия и тактика предприятия / под ред. проф. Н. Н. Ушаковой. – К.: КГТЭУ, 1997. – 191 с.
14. Хайек Ф. А. Познание, конкуренция и свобода: Антология сочинений / Хайек Ф. А.; Дарио Антисери (ред.), С. Мальцева (пер.), Лоренцо Инфантино (ред.), К. Большаков (пер.). – СПб: Пневма, 1999. – 288с.

МАКСИМЕНКО И. Г. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОНКУРЕНЦИИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НА РЫНКЕ НАУКОЕМКОЙ ПРОДУКЦИИ АПК

В статье осуществлено теоретические исследования научных подходов к определению сущности экономических категорий «конкуренция» и «конкурентоспособность». Дана авторская трактовка понятий конкурентоспособности наукоемких предприятий АПК.

Ключевые слова: конкуренция, формы конкуренции, конкурентоспособность, конкурентоспособность наукоемких предприятий АПК.

MAKSYMENKO I. G. THEORETICAL ASPECTS OF COMPETITION AND MARKET COMPETITIVENESS OF HIGH TECHNOLOGY AGRICULTURAL PRODUCTS

The article presents theoretical investigations of scientific approaches to defining the essence of economic categories «competition» and «competitive». Provided by author competitive knowledge based interpretation of the concepts of agricultural enterprises.

Keywords: competition, forms of competition, competitive, competitive high-tech agricultural enterprises.